

Sarreynta Sharciga

Ujeedooyinka guud ee cutubka.

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:-

- Gartaan waxyaabaha ay isaga midka yihiin iyo waxyaabaha ay ku kala duwan yihiin Dastuurka dawlada Federaalka iyo dastuurka Dawlad deegaanada;
- Gartaan Anshaxa wanaagsan ee laga filayo in ay la yimaadaan.
- Fahmaan dhibaatooyinka musuq-maasuq keeni karo.

Jaantuska 2.1. Dastuurada

2.1. Dastuurka

2.1.1. Midaysnaanta iyo farqiga u dhexeeya Dastuurka dawlada J.D.F.I. iyo dastuurada dawlad-Deegaanada

Hordhaca dastuurka jamhuuriyada dimuqraadiga federaalka Itoobiya Anagoo ah Quruumaha, Qowmiyadaha iyo Shucuubta Itoobiya; Si aan dalkayaga Itoobiya nabadgelyo waarta iyo dimuqraadiyad damaanad-qaad leh uga hirgalino una dedejino horumarkayaga dhaqaale iyo bulsheedba, waxaanu anagoo adeegsanayna xuquuqahayaga aayo katashiga, doonistayada xorta ah ugu guntanay in aanu si wadajir ah u dhiso hal-bulsho- siyaasadeed oo ku dhisan sareynta sharciga iyo rabitaankayaga.

Iyadoo aanu si adag u aaminsanahay in ka mida dhalinta ujeedooyinkan ay lagama maarmaan utahay xuquuqaha, iyo xoriyaadka aas'aasiga ee shakhsiga iyo shucuubta lana xaqiijiyo sinaanta jinsiga, diimaha iyo dhaqamada iyadoo aan la kala soocin si wadajir ahna uwada noolaadaan;

Iyadoo dalkayaga Itoobiya ay cidwaliba leedahay dhaqan ay ku faanto, iyadoo aanu kala lahaanjiray, hadana kala leenahay deegaano, waxaanu haddii aanu nahay Quruumaha, qowmiyadaha iyo shucuubta ku soo wada nalayn, haddana kuwada noolahay dalkan, islamarkaana leh xidhiidhyo dhinacya badan taabanaya

Sidaas awgeed, waxaanu qaadanay in mustaqbalkaga wadajir uu ku dhisnaan karo anagoo sixitaan ku sameynayna xidhiidhkayagii taariikheed ee cadaalad-darada ahaa, islamarkaana kobcinayna danahayaga guud.

Sidookale waxaanu in ay lagama maarmaan tahay in aan si wadajir ah u dhisanno hal-bulsho-Dhaqaale iyo iskaashi aanu ku kobcino danahayaga guud, xuquuqahayaga iyo madaxbanaanid ayadaba.

In aan xaqiijino, islamarkaana joogteyno dimuqraadiyada iyo nabadgelyada ku timiday halgankayaga aanu u hurnay nafta Hadaba, dastuurkani si u inoogu noqdo aalad aan ku xaqiijinayno ujeedooyinka iyo mabaadii'da kor ku xusan, ayay wakiiladayadii aan u soo dirsanay Golaha Dastuurka ayay maanta oo ah 29ka Hidhaar 1987 ay ansixiyeen.

Anagoo ah shacabka Soomaaliyeed maadaama oo aanu si adag u aaminsanahay horumar dhaqaale oo deg deg ah, nabadgelyo waarta iyo dimuqraadiyad adag in lagu gaadhi karo lahaanshaha daastuur gaar ahaaneed oo dhamaanba hirgelinaya xuquuqaha dhamaystiran ee Dastuuriga ah kuna saleysan Dastuurka jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya

Iyadoo aanu ka duulayno nidaamka dimuqraadiyadeed ee aan ku soodooranay wakiilada golaha Xildhibaanada oo Dastuur ka Deegaanka ee lagu shaqeynayay ilaa hadda, ansixiyey Hamle 10/1987kii, ayaa Dastuurkan lagu muujiyay habeyn isku dubaridan oo dawli ah oo lagu sameeyay dib u habeyn qoto dheer. Gaar ahaan arimaha ku saabsan sidii kor loogu qaadi lahaa nolasha xoolo-dhaqatada, cadcadaanta shaqada dawlada, masuuliyad u raacashada, dadku u raacanayaan wakiiladooda iyo qaab-dhismeed ka haboon ee dawlada.

Gabagabadii iyadoo oo ay maanta taariikhdu tahay Miyaasiya 1994kii, Golaha Xildhibaanada deegaanku kalfadhigoodii koobaad ee caadiga ahaa oo ka dhacay Magaalada Jig-jiga, Gudigii loo xilsaaray dib u habaynta Dastuurka markii ay nasoo hordhigeen ee aanu siqoto-dheer uga doonay ayaanu cod buuxa ku ansixinay Dastuurkan.

Sarreynta Sharciga

Layliska 1

Kajawaaba su'aalahan soo socda;

1. labada dastuur ee la soo bandhigay faahfaahin ka bixiya meelaha ay hordhac ahaan kamidaysanyihiin.
2. Idinka oo tusmaynaya, islamarkaana isbar-bar dhigaya sida uu dastuurka deegaanku uga dhiganayo dastuurka Federaalka bar-bilow iyo sida uunan ukhilaafayn tilmaama.
3. Idinka oo koox koox isku qaybinaya, islamarkaana isbar-bar dhigaya dastuurka Federaalka iyo kan Deegaanka Soomalida tilmaama meelaha ay kamidaysanyihiin iyo meelaha ay ku kala duwanyihiin.

Dastuurkan 1995 (1987 T.I) ee Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya waa mid dimuqraadi ah. Taasna waxaa loo cuskanayaa waa iyada oo u ka koobnaa mabaadi'yo iyo xuquuqo si cad loogu qeexay, sidaasna ay ku ansixiyeen wakiilo-badan oo u dadweynuhu soo doortay. Sidoo kale, taas waxaa dheer, waa dastuurka oo eray-eray u xusaya/qeexaya sinaanta muwaadiniinta iyo shucuubta. Tusaale, qodobka 25aad ee dastuurka Jamhuuriyada dimuqraadiga Federaalka Itoobiya, wuxuu leeyahay "Dhammaan dadku sharciga hortiisa way u siman yihiin. Sharciguna ilaalo (damaanad) isku mid ah ayuu siinayaa dhammaantood iyaga oo aanan lakala-soocin. Sidaas awgeed, dhammaan dadku iyaga

oo aanan loo eegayn ama loo fiirinayn kala-duwanaanshahooda isireed, qoomiyadeed, midabeed, jinsiyeed (lab ama dhadig), luqadeed, diineed, siyaasadeed, hab-dhaqameedkooda-bulsho, hantiyeed, dhalasho ama aragtiyadooda kalaba, waxay xuquuq siman u leeyihiin inay helaan damaanad-qaad-sharciyeed oo la taaban karo".

Xidhiidhka iyo Farqiga u dhexeeya Dastuurka Federaalka & kuwa Deegaanada.

Dastuurku wuxuu u kala saarayaa awoodaha xukuumadeed ee heerarka Deegaan iyo tan dhexe (Federaalka) siyaabahan soo socda. Xukuumada Federaalka iyo kuwa Deegaanaduba waxay leeyihiin sadexdan waaxood/Awoodeed ee soo socda.

- B) Golaha sharci fulinta
- T) Golaha garsoorka
- J) Golaha garsoorka

Layliska 2

1. Ayaa ansixiyay dastuurada Federaalka iyo kuwa deegaanada?
2. Sheega sida ay ku noqdeen sharciyada ugu sareeya dastuurka Federaalka iyo kuwa deegaanadu?
3. qodobeeya waxyaabaha ay ka midaysanyihiin iyo meelaha ay ku kala duwanyihiin dastuurka federaalka iyo kuwa degaanadu?

Sarreynta Sharciga

2.2. Anshaxa

2.2.1. Ka Qaran ahaan, anshaxa laga filayo ardayda

Mabaadii'da anshaxeed ee ka jirta xafiisyada dawlada:

Cadaalinimo, daacadnimo, dhamaystirnimo ilaalinta sirta, ujawaabida baahida bulshada, la xisaabtan, ka reebanaan eex, Awooda-sharicyeed oo sida ugu haboon loo adeegsado, xurmaynta sharci iyo noqoshada tusaale lagu dayan karo Shaqaaluhu inay bartaan mabaadiidan, maxaad isleedihiin waxbay kusoo kordhin karaan?

- Waa Inaan dhasho

“Hooyaday waxay sugaysaa uun wakhtigeeda iyada oo aniga isida”

“maxaa ku keenay cisbitaalka?” ayaan si lama filaan ah u waydiiyay.

“waa ayo adigu?” ayay igu tidhi.

“waa ilmahaagi ayaan ugu jawaabay, ayaad imooday?” ayaan ku idhii. Si ay igu rumaysato, laba jeer ayaan uurkeeda isku dhex rog rogay.

“waxaan xaq u leehay inaan ogaado sababta aad utimiday halkan”.ayaan ku idhi.

“Halkan, waxaan u imiday inaan adiga iska kaa soo tuuro/saaro”, ayay tidhi

“Ma si aanan u dhalan?”

“Haa”

Waa inaan dhashaa, ayaan ugu jawaabay anigoo ku dhawaaqaya, ialamarkaana u sheegaya iyada inaan leehay aragti dheer oo ku wajahan

dalkayga iyo dadkayga ba. Anigu uma malaynayoo inuu dhamaan dadku wada xunyahay. Waxaa jira kuwa xun iyo kuwaa fiican, kuwo beenaalayaal iyo kuwo runsheeg ah, kuwo khaa imiin ah iyo kuwo daacad ah, Kuwo qaswadayaal ah iyo kuwo dhawrsoon, kuwo iskudira diraale ah iyo kuwo nabadoona ah. Sidaas awgeed, markaas anigu waxaan xiisanayaa inaan arko dad wanaagsan. Gaar ahaan waxaan ku rajaweynahay inaan arko saaxiib, saaxiibtinimadiisu aynan ku dhisnayn xasad iyo munaafaqad, balse noqda mid garab iyo gaashaan ba kuu noqda marka ay dhibaato kula soo darista, islamarkaana ficil ku muujiya waxyaabihii u balanqaaday. Waxaan rabaa inaan arko dad ku farxa islamarkaana u hambalyeeya wax qabadka saaxiibadiisa. Waxaa kale oo aan rabaa inaan arko wadaniyiin wanaagsan oo daacad ah, hufnaan leh, ka reeban wax isdabamarin islamarkaana u heelan horumarinta, barwaaqaynta iyo ka shaqeynta nabad-galyada dadkiisa. waxaan doonayaa inaan arko, dad ka shaqeeya nabadaynta iyo daminta colaadaha , dad ka madax banaan aragtida khaldan, kana go’an tahay horumarinta qadiyadooda

Waxaan doonaya inaan tuso dadka xun wanaagu waxa uu yahay, si ay isku saxaan ama loo saxo. Hadaba, anigu waan ka soo horjeedaa uurka la iska soo ridayo (tuurayo), sababta oo ah, si aynaan uwaayin halyay yiin wanaagsan

Inkasta oo aan taageer sanahay qorshaha qoyska, haddana waxaan kazoo horjeedaa uurka la iska soo ridayo.Waxaan rabaa inaan arko hogaamiye wanaagsan oo uu dalku yeesho, islamarkaana ka difaaca dadka iyo dalkaba gar darda dibada uga timaada. Sidaas awged, waa inaan dhashaa.

Sarreynta Sharciga

Layliska 3

Su'aalaha soosocda ka jawaaba

1. Dabecadaha lagu xusay sheekada dhexdeeda kuwee ayaa looga baahanayahay ardeyda? Sababeeya
2. Dabeecadaha lagu xusay sheekada dhexdeeda, kuwee ayaa looga baahanyahay inay ardaydu iska saxaan?

Sida lawada ogsoonyahay ardaygu waa xubin ka tirsan bulsha-weynta dalka. Sidoo kale, ardaygu waa da'yarta mustaqbalka dalka iyo dadkaba, hormood ka noqon doona. Waana hogaamiyaha, Macalinka, Dhakhtarka, Injineerka, Askariga, Garsooraha mustaqbalka ee qaranka.

Ardaygu wuxuu dalka ku leeyahay xuquuq ah in u bad-baado nololeed helo, in u helo adeeg waxbarasho iyo caafimaadba, iyo waliba in u shaqo ka helo dalka mustaqbalka. Sidoo kale, waxaa ardayga ku waajibtay in u

- Xurmeeyo dastuurka iyo sharciyada kale dalka
- In u ka fogaado/reebanaado falal-kasta oo sharci dara ah.

Sidaas awgeed, ardayga waxaa laga rabaa in u noqdo mid ku sifooba:-

- Akhlaaq wanaag
- Shaqo wanaag
- Run sheegnimo
- Wadan jacayl
- Cad-caddaan

- Is-xilqaan
- Kalsooni
- Dulqaad
- kalsooni
- Bulshaawinimo.

Layliska 4

1. Sheeg dabecadaha iyo Anshaxa ardayga wanaagsan?
2. Idinka oo xusaya anshaxa laga rabo ardayga ka qaran ahaan,qaar kamida sheega.

2.3. Xadeynta-Awoodaha

2.3.1. Dhibaatooyinka ka dhalan kara la'aanta awood-xadeynta

- Maxaa dhici kara, hadii uu masuul xafiis sameeyo awood ku tagrifal?

Ceeb

Mudane Geelle ayaa rabay inuu meherad tukaan ka sameysto, meel banaan oo ku dhegan gurigiisa, isaga oo kala tashanaya sharci ilaaliye-boolis. Booliskuna, wuxuu ku yihdi dhib malaha, anigaa kuu jooga ee iska dhiso. Kadibna, Geelle hawshii buu galay oo tukaan ayuu ka dhistay meeshi banaanayd. Hasa yeeshee, isaga oo nan ku jirin muda gaadhaysa sadex-bilood ayaa loo sheegay inuu tukaanka dumiyo, maadaama oo ay bartan wado ku dhacday. Balse, isagu wuxuu u sheegay inuu Boolis kala tashaday dhismaha booska tukaan, islamarkaana uunan dumin doonin meheradiisa. Sidookale wuxuu laalushay masuul ay aqoon isku lahaayeen, islamarkaana xasbiga u taxaabay booliskii sharci-dhawarihii.

Sarreynta Sharciga

Shaqo-kooxeed

Kawada xaajooda, kana soo diyaariya warbixin qoraal ah, idinka oo tilmaamaya cida dambiilaha ahayd, kan awood ku tagrifalka sameeyay, ama dhibaataada nidaamka shaqo ee la maray.

Haddii aysan jirin masuuliyad lala xisaabtami karo ama shuruuc lagu kala socdo oo ka dhexaysa dalka iyo dadka, xukumada iyo shacabka ama masuulka iyo muwaadinkaba waxaa meeshaas ka dhalanaysa dhibaatooyin aan la qiyaasi karin oo dhan kastaba taabanaya haday tahay arrimaha bulshada, dhaqaalaha, siyaasada, dhaqanka IWM. Haddaba, dheeli tirnaan la'aanta awooduna waxay dalka u horseedaa xaaladahan soo socda:-

- **Nidaam daro:**

Waa xaaladaha marka u ruuxu/qofku ku dhaqmi waayo nidaamka shaqo. Waxaa meesha ka baxaya anshaxa iyo sharciga, sidaas laajigeed wuxu qof ku kici fal kasta oo u isagu rabo ama iyadu rabto waayo majiro wax la xisaabtan iyo baqdin (dabagal) oo ruuxa ka hor istaagaya rabitaankiisa shaqsiyadeed. Waxaana xoogaysta dareenka qayra-masuulnimo ee cadaalad darada ku dhisan.

- **Awood sheegasho:**

Waa mid ku dhisan awood ku tagrifal. Masuuliyadii shacabka loogu adeegayay oo la ma'jara-habaabiyay iyadoo looga faa'iidayanayo dano shaqsiyadeed. Waana mid lagu cabudhiyo ama lagu muquuniyo xuquuqda iyo rabitaanka dadweynaha. Xaaladani waa mid uu ruuxa masuulka ahi ugu xoog/awood sheegto qofka ka hooseeya ama dadka rayidka ahaba. Haddaba,

xaaladan awood sheegashadu waa mid halis ku ah dalka iyo dadkaba, waayo waxaa ka dhalanaya falal-xun oo keenaya tacadiyo xuquuqeed iyo gafaf loo geysto qaar ka mid ah muwaadiniinta dalka. Waana mid horseedaysa kalsooni daro loo qaado xukuumada iyo sumcad beel.

- **Cad-caddaan iyo Xil-kasnimo la'aan:-**

Waxaa meesha ka baxaya dareenkii Masuuliyadeed ee ku dhisnaa isxilqaanka iyo hufnaanta shaqo ee loogu adeegayay bulshada dalka. Waxaana abuurma shaki iyo mubdi la xidhiidha wax qabadka shaqo ee ruuxa ama masuul Xafiis. Haddii aysan jirin cad-cadaan iyo xil-kasnimo markaas waxaa la lumiyay kalsoonidii loo hayay dawlada. Is-xilqaan la'aantana waxaa ka dhasha dhibaatooyin musuq-maasuq, danaysi kooxeed/gaar ahaaneedba, xad-gudubyo ka dhan ah xuquuqda Aadama iyo tan dimuqraadiyadaba, cadaalad daro horumar la'aan iyo bur-bur dhaqaale, bulsho, siyaasadeed iyo mid dhaqanba oo la soo darsa bulshada guud ahaan.

Layliska 5

1. Awood-xadayn la'aantu sidee bay caqabad ugu noqon karaysaa, dabalista sareynta-sharciga?
2. Sheeg qaar ka mid ah dhibaatooyinka ka dhalan kara dheeli-tirnaan la'aanta awoodeed.
3. Maxaa loogu baahday in xakamayn lagu sameeyo awoodaha qaarkood?
4. Sheeg siyaabaha loo dheeli tiri karo awoodaha xukuumada qaarkood

Sarreynta Sharciga

2.4. Sirta

2.4.1. Taxadarka loo baahanyahay in la muujiyo si sirta loo dhawro

- Sheega hadii ay jiraan odhaahyo laga isticmaalo deegaamadiina, islamarkaana la xidhiidha sida loogu baahanay in sirta loo dhawro.
- Maxay yihiin taxadarka loo baahanyahay in lagu dhaqmo si loo dhawro sirta?

Kaliil

Mudane Kaliil, waa shaqaale xafiis. Waxaana ushaqeeya laba shaqaale oo kala ah xog-hayn iyo nadiifiso. Hadaba, waxaa dhacda intabadan xiliga biririfta ee uu shah tagayo inuu nan xidhin xafiiska. Sidoo kalena, waraaqaha rafka ah ee wax lagu diyaarsadana majeexi jirin marka la isticmaalo, waxaana lagu arki jiray waraaqahaas oo dhexyaala haamaha qashin-qubka ee xafiiska. Xog-hayntiisuna, waxaa caada u ahayd inaysan damin kombiyuutarka marka ay dibada uga baxayso sidoo kale, kombiyuutarka waxaa isticmaala, asxaabteeda kale oo xafiiska dibadiisa ka timaada. Hadaba iyada oo ay sidaas yihiin arimuhu, ayaa maalin maalamaha ka mida la faray Kaliil inuu imtixaan u diyaariyo shaqaalaha cusub ee la doonayo in loo xusho xafiiska. Hasayeeshee, waxaa dhacday in qof aan laga filayn uu gebi ahamba wadahelay natiijadii imtixaanka, taasina waxay dhalisay in la isla dhexmaro, tuhun ah imtixaanka horaa loo sii helay/bixiyay.

Laylsika 6

Idinka oo ka duulaya sheekada, ka jawaaba su'aalahan soo socda

1. Imtixaanka sidee loo sii helay?
2. Warbixin qoraal ka diyaariya, hadii ay jirtay xaalad imtixaanka lagu saari karayay, taxadar noocee ayaa loo baahnaa in la muujiyo

Dal kasta oo ka tirsan Wadamada Caalamka wuxuu leeyahay sir qaran oo qiimo weyn ugu fadhida amnigiisa iyo kobaciisa-dhaqaaleba, markaasna ay tahay in fiiro-gaara ama foajignaan dheeri ah la siiyo ilaalinta sirta qaranka.

Taxadarka loo baahan yahay si loo ilaaliyo sirta:-

1. Ruux kasta oo gacanta ku dhiga sir qaran siday doontaba ha ku soo gasho gacantiisee waxaa la gudboon in uusan u gudbin gacan-shisheeye, sidoo kalana uusan sirta ku baahin goob kasta oon munaasab ahayn.
2. Xaaladaha kugu sigi (riixi) kara baahinta sirta oo laga foajignaado. Matalan waxyaabaha leh cadeymo-sireed oo aanan laga qaadin goobta ku haboon. Duwaanada sirta oo iyaguna lala aadin (tagin) goobaha tamashlaynta.

Guud ahaan, ha ahaato shaqsi ama jamac, sobobta ugu weyn ee loogu baahday ilaalinta ama dhawrista sir kasta oo u dalku leeyahay, waa ka hortagista halis kasta oo dhici karta, amase, kusoo foodle dalka.

Sarreynta Sharciga

Layliska 7

Kajawaaba su'aalaha soo socda.

1. qawaaniinta anshaxeed ee lagu xusay sirta sida loo ilaaliyo, siday waxtar ugu yeelan karaan?
2. dhismaha anshaxa wanaagsani siduu ilaalinta sirta wax ugu tari karaa?
3. sidee loo cidhib-tiri karaa dabeecadaha xun ee sirta lagu sii daayo?

Shaqo kooxeed

Su'aalahan soo socda warbixin kasoo diyaariya, idinka oo koox koox ah.

1. arimaha dugsigiina sirta ka ah waa kuwee? sirtase si loo ilaaliyo taxadar noocee ah ayaa loo baahanyahay?
2. idinka oo booqanaya xafiis ku yaala goobihiiina, islamarkaana waydiinaya arimaha sirta ah ee uu leeyahay iyo waliba sida loo xafidi karo warbixin kasoo diyaariya.

2.4.2. Dhibaatooyinka ka dhalan kara dhawris la'aanta sirta

- Waa maxay dhibaata ay dalka ku keeni karto sirta aan la dhawrin?

Dhibaatooyin halis leh ayaa ka dhalan kara xafidaad la'aanta sired ama sirta oo gacanta u gasha cid aysan khusaynin. Kuwaasna waxaa ka mid ah

1. Xogta difaaca iyo nabad-sugida qaranka oo ka baxda gacanta cidda ku shaqada leh, waxay dalka iyo dadkaba u horseedi kartaa masiibooyin fool xun.

2. Siraha muhiimka ah ee la xidhiidha arrimaha dhaqaale iyo kuwa bulshaba haddii aan la dhawrin waxay cawaaqib xun ku yeelanaysaa laga bilaabo shaqsiga ilaa mujtamaca, sidoo kale waxay raad xun ku yeelan ganacsata (baayac mushtariga) ilaa dawlada.
3. Sirta natiijada daraasaadka xarumaha C/ baadhista sayniska iyo teknoolojiyada oo si khaldan loogu gudbiyo cid kale oo kadibna ka faa'iidayata. Markaasna waxaa ku khasaaraya xarumahaas daraasaadka sameynayay.

Haddaba, xaaladahaas aynu kor ku soo sheegnay iyo kuwo kaleba ee soboba faafinta ama baahinta sirta wadan, shacab, qoys ama shaqsiba, waxay horseedi karaan masiibo aan la filanayn ama lama filaan ah.

Sidaas awgeed, dawlada iyo shaqsigaba wuxuu xil ka saran yahay ilaalinta ama dhawrista siraha muhiimka ah ee dalku leeyahay. Dhinaca kale, taas macnaheedu ma aha xog kastaba waa sir, laakiinse arrimo/xogo-gaar ah ayaa la dhahaa/yidhaahdaa Sir.

Layliska 8

1. Maxaa ka dhalan kara xafidaad la'aanta sirta?
2. Waxaa jiray nin ajaanib ah oo soo booqday dalkeena, markaas aniga oo ninkii u waramaya ayuu saaxiibkay i arkay, wuxuuna igu yidhi maxaad ajinabiga sirta dalka ugu sheegaysaa. dhib malaha, kani maadaama oo uu dibada kayimiday dhib makeenayso. runtii maxay dhib leedahay? idinkuna maxaad dhahaysaan?

Sarreynta Sharciga

Shaqo kooxeed

1. idinka oo soo xulanaya mid kamida waxyeelada ka iman karta xafidaad la'aanta sirta, koox koox uga soo diyaariya warbixin dhibaataada ay dalka uhorseedi karto xafidaad la'aanta sirtu

2.5. Siyaabaha looga hortagi karo Musuq-maasuqa

2.5.1. Muhiimada ay leeyihiin hay'adaha dimuqraadi ee la Dagaalanka Musuq-maasuqa

Musuq-maasuqu waa fal kasta oo ku dhisan damiir la'aan ama qayra- ama masuulnimo shaqsiyadeed. Waana fal isku day oo u qofku ku rabo inuu helo faa'iido dan gaar ahaaneed oo uusan kasban ama tabcan ruuxaasi. Musuqu maaha oo kaliya laaluush bixin ama laaluush qaadasho, balse waa fal kasta oo ku saabsan wax isdabamarin sharci daro ah. Tusaale, waxaa falalkaas ka mid ah ruuxa masuulka oo ku kaca tagrifal-awoodeed iyo kala jeclaysi aad ku sameyso bulshada dhaxdeeda sida shaqaalaysiin, dalacsiin, mushaar-kordhin ama shaqo ka caydhin, mushaar dhimis sharci dara ah oo lagula kaco muwaadiniinta.

Guud ahaa, musuq-maasuqu waa fal lidi ku ah horumarka, dimuqraadiyada, nabad-gelyada, cadaalada iyo sinaantaba. Sidaas awgeed, dawlada iyo shacabkaba waxaa la gudboon inay kaalin muhiim ah ka qaataan sidii loola dagaalami lahaa musuq-maasuqa.

1. Ma Aragtaa Dabibkaas waa mid ku cabsi gelinaya.
2. Anigase Waxaa i cabsi gelinay waxa ka danbeeya dabinka.

Waa Sanad Miisaaniyee dki 1996 oo dhan 19.28 Milyan

Jaantuska 2.2. Xafiiska ka hortaga Musuqa & Anshax xumida

- Qabatada iyo Bashadu maxay ka turjumayaan?
- Kadib markaad sheegtaan waxa uu sawirku ka turjumayo, sharaxa muuqaalka tusaale ee musuq, maasuqa lagaga hortagayo.

Waxaa jira hay'ado dimuqraadi ah oo door wayn ka ciyaara la dagaalanka musuq-maasuqa. Hay'adahaasna waxay iskugu jiraan kuwo dawli ah iyo kuwo aan dawli ahayn. Matalan kuwa dawliga ah waxaa ka mid ah koomishinka ka hortaga musuq-maasuqa iyo Anshaxa ee Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya. Ujeeddada loo aasaasayna koomishinkaas waa sidii looga hortagi lahaa falalka musuq-maasuq iyo waliba sidii sharciga loo horgeyn lahaa shaqsiyaadka lagu tuhmo inay ku kaceen falal musuq-maasuq. Sidoo kale Koomishinka ka hortaga musuq-maasuqa iyo Anshaxa, waxaa kale oo u door muhiim ah ka ciyaaraa sidii bulshada dalka loogu baraarujin lahaa ama loogu wacyigalin lahaa khatarta u leeyahay musuqu iyo siyaabaha looga hortagi karo.

Waxaa kale oo jira hay'ado aan dawli ahayn oo door muhiim ah ka qaata hawlaha ka hortaga iyo ladagaalanka musuq-maasuqa. Hay'adahaasi waxay u kuur galaan hawlaha shaqo ee Xafiisyada dawlada iyo kuwa aan dawliga ahayn kadibna waxay shaaciyaan falalka musuq-maasuq ee ka dhaca Xafiisyada iyo goobaha kaleba. Hay'adaha aan dawliga ahayn ee ku hawlan la dagaalanka musuq-maasuqa waxaa ka mid ah ururada bulshada rayidka iyo kuwa kaleba oo wadani iyo caalamiba ah.

Guud ahaan, Hay'adaha dawliga ah iyo kuwa aan dawliga ahaynba waxay leeyihiin faa'iidooyin aan halkan lagu soo koobi Karin. Waxay kaalin

Sarreynta Sharciga

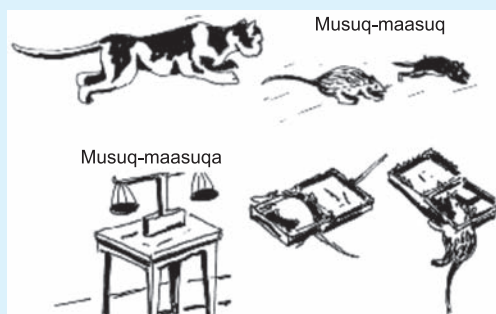
weyn ku leeyihiin ka hortaga, la dagaalanka iyo shaacinta musuq-maasuqa. Sidoo kale waxay sharciga horkeenaan shaqsiyaadka Xafiisyada ama Shirkadaha ku kacay falka musuq.

Layliska 9

Su'aalaha soo socda kawada xaajooda idinka oo akhrinaya.

1. sidee buu musuq-maasuqu lid ugu yahay maamulka suuban?
2. side buu musuq-maasuqu caqabad ugu yahay horumarka?
3. maxaa loogu baahday in halgan adag lala galo musuq-maasuqa?
4. maxay qabtaan hay'adaha laga aas'aasay dalkeena si ay musuq-maasuqa ula dagaalamaan?

2.5.2. Xubnaha Caddaaladu doorka (kaalinta) ay ku leeyihiin la Dagaalanka musuq-maasuqa

Jaantuska 2.3. si loo tirtiro musuq-maasuqa Cadaalada aynu ilaalino

- Sharax fariinta uu sawirkani gudbinayo
- Sharax doorka qaybaha cadaaladu ku leeyihiin la dagaalanka musuq-maasuqa adigoo raacaya tusaalaha sawirku bixinayo.

Si looga hortago musuq-maasuqa, waxaa loo baahan yahay in la helo ama la dhiso nidaam cadaaladeed oo wax ku ool ah oo kaalin la taaban karo ka qaadan kara hawlaha ka hortaga iyo la dagaalanka musuq-maasuqa. Hay'adaha ama xubnaha cadaaladu door wanaagsan ayay ka ciyaari karaan arrimaha la xidhiidha la dagaalanka musuq-maasuqa.

Sidaas awgeed, hay'adaha cadaalada ku shaqada leh waxaa laga rabaa inay sharciyo ka soo saaraan sidii looga hortagi lahaa musuq-maasuqa. Sidoo kale, waxaa xubnaha cadaalada sida booliska, xeer-ilaalinta, maxkamadaha iyo kuwa kaleba, looga fadhiyaa in ay kawada shaqeeyaan islamarkaana iska kaashadaan sidii loola tacaali (loola dagaalami) lahaa musuqa.

Waxaa kale oo muhiim ah in hay'adaha ama Xafiisyada cadaaladu ka shaqeeyaan sidii sharciga loo horkeeni lahaa shaqsi ama koox kasta oo lagu tuhmo ama lagu helo fal musuq-maasuq ugu dambayn xubnaha cadaalada waxaa laga rabaa inay shacabka la kaashadaan islamarkaana wacyigalin ka siiyaan dhibaataada u leeyahay musuqu iyo siyaabaha looga hortagi karo musuq-maasuqa.

Layliska 10

Su'aalaha soo socda kajawaaba;

1. qaybaha cadaaladu waa kuwo noocee ah?
2. siyaabo noocee ah ayay qaybaha cadaaladu ula dagaalamaan musuq-maasuqa?

2.5.3. Kaalinta Shacabka kaga aaddan la dagaalanka Musuq-Maasuqa

Halgan aan laga qayb-gelin bulshada.miyaa musuqa lagaga hotagi karaa?

Halganka lagula jiro musuqa sidee bulshada looga qaybgelin karaa?

Sarreynta Sharciga

Jaantuska 2..4. Dhammaan muwaadiniinta waxay mas'uuliyad ka saran tahay la dagaalanka musuqa

Idinka oo kaduulaya sawirka kor ku xusan ka jawaaba su'aalaha soo socda;

- Maxay idinla tahay fariinta ay sawirada sare gudbinayaan?
- Maxaad u malaynaysaan lambarka 988?waxtarkiisuse?
- Idinka oo ka duulaya sawirka maxay idinla tahay inay bulshadu kaga hortagto musuq-maasuqa?

Shacabku kaalin muhiim ah ayuu ka qaadan karaa hawlaha la dagaalanka musuq-maasuqa. Waayo, shacabku waa kan ay dhibtu ka soo gaadhayso falalka musuq-maasuq. Maadaama uu musuqu yahay cadawga horumarka, waxaa qaybaha kala duwan ee bulshada looga baahan yahay in ay u guntadaan sidii loo xakamayn lahaa falalka hanti-kutagrifalka ah ee ay ku kacaan shaqsiyaadka tirada yar ee qawlaysatada ah.

Sidaas awgeed, waxaa shaqsi kasta oo ka tirsan bulshada sida Dhalinyarada, Aabayaasha, Hooyooyinka, Cuqaasha, Culumaa'udiinka iyo Waxgaradkaba looga baahan yahay inay fir-fircooni ka muujiyaan sidii looga hortagi lahaa khiyaanada iyo wax isdaba-marinta musuq-maasuq ee ay geystaan Masuuliyiinta Xafiisyada kala duwan ee loogu talagalay inay bulshada u adeegaan.

Haddaba, ruux kasta oo ka tirsan bulshada waxaa la gudboon inuu muujiyo dabecadahan soo socda, si looga badbaado musuq-maasuqa.

- Waa inuu ruux kasta xil iska saaraa la dagaalanka musuq-maasuqa
- Waa inuu ruux kasta muujiyo ka go'naansho u uqabo sidii uu musuqa ula dagaalami lahaa
- Waa inuu ruux kasta muujiyaa daacadnimo iyo run sheegnimo
- Waa inuu ruux kastaba xushmeeyaa sharciga iyo qawaaniinta kalee dalka.
- Waa inuu ruuxu sifo kasta oo sharci ah kula dagaalamaa musuqa.

Layliska 11

Waa maxay kaalinta bulshada kaga aadan hawlaha la dagaalanka musuq-maasuqa? musuq-maasuq ma la tir-tiri karaa ?mise waa la yareyn karaa?

Sareynta Sharciga

Gunaanadka Cutubka 2^{aad}

Dastuurka Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya, iyo kuwa Deegaanada, waa qodobo ay ansixiyeen dad/wakiilo ay dadku soo xusheen/doordeen. Dastuurka Federaalka waxaa ansixiyay wakiilo ay soo xusheen dhammaan qowmiyadaha dalku. Kan Deegaanadana, waxaa ansixiyay wakiilo ay soo xusheen dhammaan qowmiyadaha ama qabaa'ilada deegaanka kuwada nool.

Xaqiijinta sareynta sharciga waxaa fure u ah anshaxa suuban, sidaas awgeed, qaran ahaan ardayga waxaa laga rabaa asluub wanaagsan sida dhagaysiga qofka hadlaya, dulqaadka, farqiga oo hab nabad gelyo lagu xaliyo, dal jacayl IWM.

Awood-xadayntuna waxay waxtar u leedahay xaqiijinta sareynta sharciga.

Awood-xakamayn la'aantuna waxay khatar ku tahay jiritaanka sareynta sharciga. Marka aysan jirin sareynta sharciga waxaa meesha soo gala mubdi ah cad-cadaan la'aan iyo la xisaabtan la'aan la iska caadeysto, kadibna, halkaas waxaa lagu xadgudbayaa xuquuqihii dadweynaha.

Xafidaad la'aanta sirtuna dalka maadaama ay u daran tahay, waxaa haboon in si taxadar ku jirto loo xafido sirta musuquna waa fal dambiyeed loo baahan yahay in lala tacaalo. Wuxuuna u baahan yahay in la iska kaashado ka hortaga musuqa, haday tahay dawlad & shacaba, waxaana loo baahan yahay hay'ado la dagaalama sida qaybaha cadaalada iyo kuwa kaleba (sida booliska, koomishinka ka hortaga musuqa & anshaxa, xeer ilaalinta, garsoorka IWM. Sidoo kale waxaa loo baahan yahay kaalinta shacabka eek u aadan la dagaalanka musuqa.

Sarreynta Sharciga

Laylika Guud ee Cutubka 2^{aad}

I. Su'aalaha soo socda ku qor 'Run@ ama 'Been@ hadba ta ku haboon.

1. Booliska kaliya wuu ku filaan karaa la dagaalanka musuqa.
2. Sirta qaranka waxaa xafidi karaya oo kaliya masuuliyiinta sar- sare.
3. Haddii aynan jirin sareyn-sharci, waxaa lumaysa cadcadaan & a xisaabtan .
4. Heer dugsi mooyee, ardayga ma jirto heer qaran asluub looga baahan yahay
5. Dastuurada xukuumada Federaalka iyo kuwa Deegaanadu malaha farqi kala duwanaansho ha noqoto xaga qaabka & xajmigaba.

II. Isku aaddi erayada ku kala hoos qoran xarfaha 'B' iyo 'T'

B	T
1. Balaadhinta waxbarashada	b) Xeer ilaalinta
2. Qabashada dambiilaha	t) Koomishinada anshaxa & ka hortaga musuqa
3. Sharciga oo lagu ganaaxo dambiilaha	j) Maxkamada
4. Samaynta daraasad nidaamka shaqo, oo dabagal lagu sameeyo fulinteeda.	x) Booliska
5. Dambiilaha oo maxkamada la horkeeno	

III. Weedhahan soo socda ku buuxiya meelaha banaan midba ta ku habboon.

- Hay'adaha ka hortaga musuq maasuqa
 - Koomishinka ka hortaga musuqa & Anshaxa ee Federaalka
 - Koomishinka ka hortaga musuqa & Anshaxa ee Deegaanada
 - Dastuurka Deegaanada
 - Dastuurka Federaalka
 - Sareynta sharciga
 - Musuq-maasuqa
 - Maxkamadaha
1. Waa mid ay ansixiyaan golaha wakiilada deegaanka oo ah dastuur _____
 2. _____ waa xubno ka tirsan qaybaha cadaalada oo la dagaalama musuqa
 3. _____ waa hay'ad qaran oo wareegto lagu aas'aasay si loola dagaalamo musuqa.
 4. Waa hay'ad ka tirsan qaybaha cadaalada oo dadka toosisa, islamarkaana ganaaxda _____ ogolaysiisana inay aqbalaan.
 5. _____ waa dambi.

Sarreynta Sharciga

IV. Ka bixi Jawaabo koo-kooban su'aalahan soo socda.

1. Maxay tahay marka la leeyahay haddii aynan jirin awood-xadayn, waxaa lumaya cadcadaanta & la xisaabtanka?
2. Sheeg saddex ka mid ah xaaladaha horseedi kara musuqa?
3. Marka la leeyahay sirta in laxafido waxay ubaahantahay horta in la ogaado waxyaabaha sirta ah, maxaa loola jeedaa?

V. Ka dooro Jawaabta saxda ah;

1. Marka la eego dastuuriyan, waa tee ta saxda ah?
 - b) Dastuurka Jamhuuriyada Dimuqraadiga Itoobiya
 - t) Dastuurka Federaalka Itoobiya
 - j) Dastuurka Jamhuuriyada Federaalka Dimuqraadiga Itoobiya
 - x) Dastuurka Jamhuuriyada Dimuqraadiga Federaalka Itoobiya.
2. Waa tee fikrada saxda ah?
 - b) dastuurada dawlad-deeganadu waa sharciyada dalka ugu sareeya.
 - t) dastuurada dawlad-deeganadu waa sharciga deegaanada ugu sareeya
 - j) dastuurada dawlad-deegaanad waxaa ansixiyay golaha wakiilada shacabka ee qaranka.
 - x) dastuurada dawlad-deegaanadu maraka qaarkood waxay ka horyimaadaan dastuurka Federaalka.
3. Waa tee ta tilmaamaysa faa'iidada ay awood-xadayntu leedahay?
 - b) Xaqiijinta sareynta sharciga
 - t) Aslixinta nidaamka cadcaadan iyo la xisaabtan
 - j) Inaysan dhicin kala dambeyn la'aan nidaam
 - x) dhammaan.
4. Waa tee ta aan ahayn wadooyinka musuqa lagula dagaalami karo?
 - b) Barista
 - t) Hagaajinta meelaha musuqu ka abuurmi karo
 - j) Musuqiinta oo sharciga la horkeeno
 - x) Dhammaan.